

Ympäristöministeriön strateginen tulossopimus 2021

SISÄLLYS

Allekirjoitukset.....	3
1) Tausta.....	4
2) Ympäristöministeriön strategian 2030 tavoitteet	4
3) Toimintaympäristön kuvaus.....	5
Johdanto.....	5
Kestävä kehitys.....	5
Hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto.....	5
Hiilineutraali kiertotalousyhteiskunta	7
Kestävä kaupunkikehitys.....	8
4) Riskienhallinnan näkökulma	9
5) Voimavarat.....	10

Allekirjoitukset

Ympäristöministeriön vuoden 2021 tulostavoitteista ja voimavaroista on sovittu kansliapäällikön ja osastojen sekä tulosalueiden välisissä neuvotteluissa.

Helsingissä 8.12.2020

Juhani Damski
Kansliapäällikkö

Leena Ylä-Mononen
Ylijohtaja
Ympäristönsuojeluosasto

Tarja Haaranen
Ylijohtaja
Luontoympäristöosasto

Teppo Lehtinen
Ylijohtaja
Rakennetun ympäristön osasto

Ismo Tiainen
Hallinto- ja kansainvälisten asiain
johtaja
Hallinto ja kansainväliset asiat
-tulosalue

Jussi Salmi
Viestintäjohtaja
Tieto ja viestintä -tulosalue

1) Tausta

Ympäristöministeriön tulossopimus ja vuoden 2021 tulostavoitteet perustuvat ympäristöministeriön strategiaan 2030 sekä hallituksen hallitusohjelmaan. Tulossopimus ja sen liitteeseen kootut tulostavoitteet ja tavoitteiden mahdollistajat havainnollistavat, miten ministeriön strategiaa ja hallitusohjelmaa toteutetaan ympäristöministeriössä. Tulostavoitteiden toteutumisesta raportoidaan kaksi kertaa vuodessa (väliraportti 31.8. ja loppuraportti vuoden lopussa). Raportoinnin tuloksia hyödynnetään mm. hallituksen vuosikertomuksen ja ympäristöministeriön toimintakertomuksen valmistelussa.

Ympäristöministeriön visio:

Parempi ympäristö tuleville sukupolville

Toiminta-ajatus:

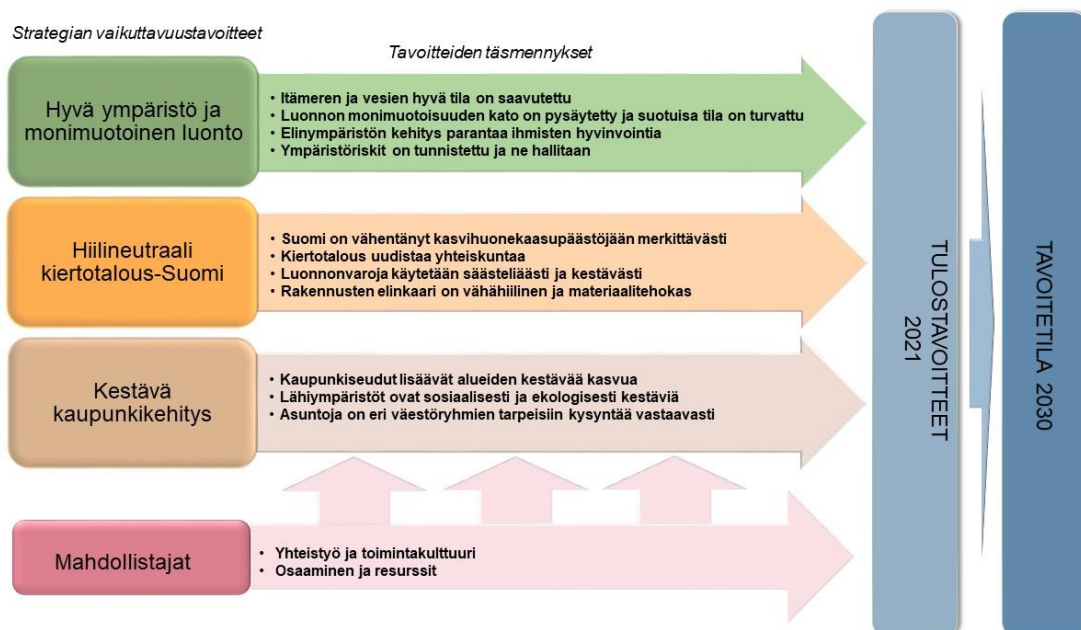
Kestävää elinympäristöä ja vihreää kasvua rakentamassa

Arvot:

- Rohkeasti avoin
- Arvostettu asiantuntija
- Vastuullinen tulevaisuudentekijä

2) Ympäristöministeriön strategian 2030 tavoitteet

Ympäristöministeriön strategiassa 2030 on määritelty vaikuttavuustavoitteet ja näiden täsmennykset. Mahdollistajat tukevat vaikuttavuustavoitteiden saavuttamista. Strategia muodostaa hallitusohjelman ja keskeisimpien ympäristöministeriön hankkeiden kanssa perustan toiminnan ja resurssien käytön suunnittelulle.

3) Toimintaympäristön kuvaus

Johdanto

Hallitusohjelma 2019 painottaa ympäristöasioiden huomioon ottamista yhteiskunnallisessa päätöksen teossa aiempia hallitusohjelmia huomattavasti enemmän. Huoli ilmastomuutoksen aiheuttamista elinympäristömme muutoksista pakottaa tekemään aiempaan laajempaan kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä. Ympäristöministeriö on jo pitkään tehnyt töitä mm. ilmastomuutoksen vaikutusten vähentämiseksi, luonnon monimuotoisuudesta turvaamiseksi, ympäristön ja vesien ja merien saastumisen pienentämiseksi, rakennusten ja rakennetun ympäristön kehittämiseksi, alueidenkäytön ohjaamiseksi, kotitalouksien asumisen parantamiseksi sekä kestävä kehityksen ja kiertotalouden mukaisten ratkaisujen toteuttamiseksi. Ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä talouskasvu, kestävä julkinen talous ja korkea työllisyys -tavoitteet velvoittavat kaikkia ministeriöitä toimimaan ympäristöasioissa. Tältä osin ympäristöministeriön työkenttä on muuttunut. Ympäristöministeri johtaa mm. hallituksen ilmasto- ja energiapoliittista ministerityöryhmää.

Kestävä kehitys

Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna ekologiset riskirajat on ylitetty mm. luonnon monimuotoisuuden ja ilmastomuutoksen osalta. Muutoksen hallinta edellyttää määrätietoista yhteisiä toimia seuraavina vuosina ja vuosikymmeninä kaikilta maailman valtioilta. Globaali kestävä kehityksen toimintaohjelma Agenda2030 ja siihen kytkeytyvät 17 SDG-tavoitetta hyväksyttiin valtioiden päämiestasolla vuonna 2015 vauhdittamaan toimia muutoksen mahdollistamiseksi. Päävastuussa tavoitteiden toteutumisesta ovat maailman hallitukset.

Suomen hallitus on sitoutunut luomaan Suomesta sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä kehityksen yhteiskunta vuoteen 2030 mennessä. Agenda2030 -toimintaohjelman 17:stä päätavoitteesta 10:ssä on vahva ympäristöulottuvuus, joten ympäristöministeriön rooli Agenda 2030:n toimeenpanemiseksi ja kestävä kehityksen toteuttamiseksi Suomessa ja myös globaalisti on keskeinen.

Maailmanlaajuisen ympäristöongelmien ratkaiseminen, kansainväliset ja alueelliset sitoumukset ja sopimusvelvollisuudet sekä EU:n kasvavan ympäristösäätelyn toteuttaminen edellyttävät vahvaa ympäristöhallintoa ja yhteistyötä niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Kansainvälisen ympäristöhallinnon keskiössä ovat kansainväliset ympäristösopimukset, kuten Pariisin ilmastopöytäkirja ja luonnon monimuotoisuutta turvaava sopimus, ja strategiat, kuten kansainvälinen kemikaalien hallintaa ohjaava strategia SAICM sekä YK:n ympäristökokous UNEA, joiden päätökset heijastuvat myös kansalliselle tasolle.

Hallitusohjelman mukaisesti ympäristöministeriö voi olla kokoaan suurempi maailmalla tekemällä kunnianhimoista kansallista ympäristö- ja ilmastopolitiikkaa sekä panostamalla monenväliseen ja kahdenväliseen yhteistyöhön globaalisti, EU:ssa ja alueellisesti. Samalla ympäristöministeriö tukee Suomen kansainvälistä vaikuttavuutta ja profiilia ympäristöongelmien ratkaisijana ja edelläkävijänä.

Hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto

Ympäristön tilaan kohdistuu isoja haasteita. Suomen haasteena on ekologiseen kestävyysliittävät ongelmat, kuten ilmastomuutos, luonnonvarojen liikakäyttö, ympäristön saastuminen ja vesien rehevöityminen.

Arktinen ilmasto muuttuu muuta ilmastoa nopeammin. Arktisen alueen merkitys kasvaa niin kansainvälisen liikenteen, kaivostoiminnan, öljynporauksen kuin turisminkin alalla. Suomelle on arktisessa politiikassa tärkeää tunnistaa ympäristön antamat reunaehdot, suojella arktista luontoa, käyttää kestävästi arktisia luonnonvaroja sekä tiedostaa arktisiin alueisiin liittyvät riskit ja varautua niihin, huomioiden samalla alkuperäiskansojen oikeudet ja tarpeet.

Itämeren sekä pinta- ja pohjavesien hyvän tilan saavuttaminen vaatii toimia. Hallitusohjelman tavoitteena on vesien hyvän ekologisen tilan saavuttaminen. Erityisesti Itämeren, mutta myös monien joki- ja järvesistön ravinne- ja kiintoainekuormitusta tulee edelleen vähentää. Valuma-alueella

tehtävät toimet parantavat sekä sisävesien että Itämeren tilaa, mutta hyvän tilan saavuttaminen voi kestää Itämerellä vuosikymmeniä. Ilmastomuutos aiheuttaa lisähaastetta etenkin rehevöitymisen torjunnalle. Lisäksi esimerkiksi mikromuovit ja vieraslajit aiheuttavat riskin myös Suomen vesistöjen ja merialueiden luonnon monimuotoisuudelle.

Vuonna 2021 valmistellaan valtioneuvoston päätökset vesien- ja merenhoidon suunnitelmista vuosiksi 2022-2027, joissa esitetään kustannustehokkaat toimenpiteet ja ohjauskeinot, joilla pinta- ja pohjavesien sekä meren hyvän tilan saavuttamiseksi. Vaikutetaan entistä kunnianhimoisemman Itämeren suojelun toimenpideohjelman (BSAP) aikaansaamiseksi.

Vesiensuojelun tehostamisohjelmalla (2019-2023) vauhditetaan vaikuttavimpien vesien ja meren tilaa parantavien toimien toteuttamista. Vuonna 2021 ohjelman toteuttaminen jatkuu laajapohjaisessa yhteistyössä sen teema-alueilla maatalouden ravinnekuormituksen vähentämisessä, maa- ja metsätalouden vesienhallinnan kehittämisessä, vesistöjen kunnostamisessa, kaupunkivesien hallinnassa, vaarallisten hylkyjen saneeraamisessa sekä ohjelmaa tukevassa tutkimus- ja kehittämishankkeessa. Uusien vesiensuojelun ja merensuojelun menetelmien ja teknologioiden kehittäminen voivat synnyttää innovaatioita ja tuottaa myös uusia vientimahdollisuuksia suomalaisille yrityksille.

Puhtaat vedet ja monimuotoinen vesi- ja meriympäristö takaavat niin alueiden asukkaille kuin elinkeinoharjoittajille turvalliset juoma- ja uimavedet sekä hyvät kalavedet.

Luonnon monimuotoisuuden suojelua on tarpeen tehostaa, sillä ie luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen sekä lajien ja luontotyyppien uhanalaistuminen Suomessa jatkuvat edelleen. Kansainväliset sopimukset ja EU:n lainsäädäntö ohjaavat Suomen toimia luonnon monimuotoisuuden suojelussa ja kestävässä käytössä. Vuoden 2021 aikana valmistellaan uusi kansallinen biodiversiteettistrategia ja toimintaohjelma 2021-2030 luonnon monimuotoisuuden ja ekosysteemipalveluiden turvaamiseksi. Siinä määritellään uudet, aiempaa kunnianhimoisemmat kansainvälisten ja EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteiden mukaiset toimet luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämiseksi mm. suojelualueiden sekä luontotyyppien ja lajien suojelutasoa parantamalla.

Hallitusohjelman mukaisesti ympäristöministeriö on käynnistänyt elinympäristöjen tilan parantamiseen laajamittaisesti tähtäävän Helmi-ohjelman. Ohjelma edistää mm. soiden suojelua ja ennallistamista, lintuvesien, perinnebiotooppien, rantojen ja pienvesien kunnostamista ja hoitoa sekä selvityksiä ja seurantaa. Ohjelmaan liittyy oleellisesti Metso-ohjelman toimeenpanon tehostaminen. Vuoden 2021 aikana valmistellaan esitys valtioneuvoston päätökseksi Helmi-ohjelman tavoitteista ja toimenpiteistä laajalle toimijajoukolle aina vuoteen 2030 saakka.

Luonnonsuojelulainsäädännön kannustavuutta pyritään lisäämään ja lakien toimivuutta parantamaan vuonna 2020 käynnistyneessä hallitusohjelmaan kirjatussa uudistustyössä. Valtioiden ja viranomaisten toimien lisäksi luonnon monimuotoisuuden suojelemiseksi ja ylläpitämiseksi kaivataan elinkeinoalojen, yksityisten yritysten ja kansalaisten toimia. Siksi luonnon monimuotoisuuden suojelu ja kestävä käyttö tulee sisällyttää kaikkeen toimintaan.

Ympäristöriskien hallinta vaatii toimia. Ympäristövahinkojen ehkäisemiseksi, rajoittamiseksi ja torjunnan kustannusten kattamiseksi tarvitaan rahoitusjärjestelmä sellaisia tapauksia varten, joissa yritykset ovat maksukyvyttömiä tai joissa vastuutahoa ei tavoiteta.

Pienhiukkasten päästöt ovat ihmisten terveyden ja ympäristön kannalta liian suuret. Valtioneuvoston hyväksymässä ilmansuojeluohjelmassa on päätetty toimista ilman pienhiukkaspitoisuuksien vähentämiseksi. Ohjelman toimeenpanosta huolehditaan sitä varten perustetussa laajapohjaisessa toimeenpanoverkossa.

EU:n vihreän kehityksen ohjelman mukaisen nollapäästösuunnitelman ja siihen liittyvän EU:n lainsäädäntöehdotuskokonaisuuden, joista tärkeimpänä teollisuuspäästädirektiivin uudistaminen, valmisteluun osallistuminen mahdollistaa Suomen vaikuttamisen Euroopan unionissa eurooppalaisen ympäristönsuojelun sisältöön ja kunnianhimoon.

Hyvä rakennettu ympäristö, laadukas kohtuuhintainen asuminen, luontoympäristö, hoidetut maisemat sekä kulttuuriympäristöt lisäävät terveyttä ja hyvinvointia sekä kilpailukykyä. Yhdyskuntarakenteen eheys, rakentamisen laatu sekä esteetön ja saavutettava lähiympäristö parantavat arjen sujuvuutta. Kulttuuriympäristöjen arvot ja myönteiset vaikutukset ihmisten hyvinvoinnissa sekä yhdyskuntien ja elinkeinoelämän kehittämisessä tunnustetaan ja niitä osataan hyödyntää hyvän elinympäristön luomisessa ja vahvistamisessa. Maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuusdistuksen tavoitteena on yksinkertaistaa alueidenkäytön suunnittelujärjestelmää, kehittää rakentamisen ohjausta, tukea kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa omaa elinympäristöä koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Lainsäädäntöesitys uudistuksesta annetaan eduskunnalle alkuvuodesta 2022. Rakennetun ympäristön toimintoja ja kehittämistä edistetään luomalla rakennetun ympäristön valtakunnallinen, digitaalinen rekisteri ja tietoaalusta, joihin maankäyttöä ja rakentamista koskevat päätökset ja prosessit tukeutuvat. Asuntopolitiikalla edistetään erilaisiin tarpeisiin vastaavaa asuntotarjontaa, kaikkien mahdollisuuksia hyvään asumiseen sekä asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia asuinympäristöön.

Hiilineutraali kiertotalousyhteiskunta

Ilmastonmuutos vaikuttaa lähes kaikkeen toimintaan. Ilmastonmuutos aiheuttaa kaikkialla maailmassa riskejä luonnon ja ihmisten hyvinvoinnille. Ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi tulee siirtyä kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa ja samaan aikaan sopeutua muuttuviin ilmasto-oloihin ja lisääntyviin sää- ja ilmastoriskeihin. Ilmastotoimet ja elvytysrahoitus tarjoavat suuria kasvumahdollisuuksia puhtaan teknologian yrityksille.

Pariisin ilmastopimuksen osapuolet pyrkivät yhdessä rajoittamaan ilmaston keskilämpötilan nousun selvästi alle kahden asteen ja tavoittelevat rajoittamista alla 1,5 asteen suhteessa esiteolliseen aikaan. Suomi on osana EU:ta sitoutunut vähintään 55 prosentin päästövähennykseen vuoteen 2030 mennessä verrattuna vuoteen 1990 sekä kansallisesti vieläkin kunnianhimoisempaan 2035 hiilineutraaliustavoitteeseen.

Kiertotalous on merkittävä keino vähentää kasvihuonekaasupäästöjä, luonnonvarojen käyttöä ja monimuotoisuuden heikentymistä. Kiertotalouden ratkaisulla voidaan mm. leikata teollisuuden kasvihuonekaasupäästöjä noin 50 %:lla vuoteen 2050 mennessä. Raaka-aineiden käytön arvioidaan kaksinkertaistuvan vuoteen 2060 mennessä. Tarvitsemme tuotannon ja kulutuksen muutoksen, jonka täytyy perustua energian ja raaka-aineiden nykyistä vähäisempään käyttöön sekä ratkaisuihin, jotka edellyttävät muutoksia koko arvoketjussa tuotteen suunnittelusta uusiin liiketoiminta- ja markkinointimalleihin sekä kulutuskäyttäytymiseen. Kiertotalouden tulee olla kestävä ja haitalliset aineet on hallittava kierroissa.

Kiertotalouteen siirtymiseksi toteutetaan strategista kiertotalouden edistämishjelmaa sekä kansallisen muovitiekartan ja valtakunnallisen jätesuunnitelman ”kierrätyksestä kiertotalouteen” toimenpiteitä. EU:n jätessäädösten ja kertakäyttömuoveja koskevan direktiivin toimeenpano edellyttää myös kansallisen lainsäädännön muuttamista. Jäte- ja tuotetietojärjestelmää kehitetään vastaamaan direktiivien seurantavelvoitteita ja kansallisia kiertotalouden kehittämistarpeita. Työtä innovatiivisten ja kestävien julkisten hankintojen edistämiseksi jatketaan.

Ravinteiden kierrätyksellä lisätään Suomen ravinneomavaraisuutta ja vähennetään Itämeren ja sisävesien ravinnekuormitusta. Suomen muovitiekartan toimeenpano on omiaan vähentämään myös Itämereen joutuvien muoviv roskien määrää.

Eheä yhdyskuntarakenne sekä energia- ja materiaalitehokkaat rakennukset hillitsevät ilmastonmuutosta. Eheä yhdyskuntarakenne erityisesti kasvavilla kaupunkiseuduilla parantaa yhdyskuntien toimivuutta, taloudellisuutta ja elinympäristön laatua. Samalla se vähentää liikenteen ja muun toiminnan kasvihuonekaasupäästöjä. Taloudellisesti kestävät palvelut ja liikenteen ratkaisut edellyttävät, että hajakas rakentamista lievealueilla hillitään ja runsaasti henkilöliikennettä aiheuttavat toiminnot sijoitetaan ensisijaisesti yhdyskuntarakenteen sisään tai hyvien joukkoliikenneyhteyksien varrelle.

Kiinteistö- ja rakennusalaalla lähivuosien painopisteenä on uudisrakentamiseen liittyen koko elinkaaren vähähiilisyiden kehittäminen. Uusien rakennusten tulee olla lähes

nollaenergiarakennuksia EU:ssa ja jo olemassa olevaan rakennuskantaan sisältyy merkittävä energiatehokkuuden kehittämispotentiaali. EU:n rakennusten energiatehokkuusdirektiivin mukaisen, 2020 valmistuneen, pitkän aikavälin korjausrakentamisen strategia 2020-2050 toimeenpanon tiekartta valmistellaan vuonna 2021. Strategian toimeenpanon tavoite on rakennuskannan muuttaminen erittäin energiatehokkaaksi ja vähähiiliseksi vuoteen 2050 mennessä.

Merkittävä muutos rakentamisen säädösohjauksessa kohdistuu lähivuosina rakennuksen vähähiilisyyteen. Tarkoitus on, että vuonna 2021 valmistellaan vähähiilistä rakentamista ohjaavia, rakennuksen vähähiilisyyden arviointiin, ilmastaselvitykseen, kansalliseen päästötietokantaa ja tiettyjen uudisrakennuksien hiilijalanjäljen raja-arvoihin liittyviä, säädöksiä. Elinkaariosaaminen korostuu uudis- ja korjausrakentamisessa sekä rakennusten ylläpidossa, samoin myös materiaali- ja resurssitehokkuudessa. Osaavan työvoiman saanti kiinteistö- ja rakennusalanalla on kasvava haaste. Puun käyttöä lisäämällä vähennetään rakennusalan ympäristövaikutuksia. Puurakentamista edistetään Puurakentamisen ohjelmalla (2016-2022). Rakenteissa ja kalusteissa puun sitoma hiili säilyy pitkän aikaa poissa ilmakehästä.

Hyvä rakennettu ympäristö edistää hyvinvointia. Se luo myös puitteet talouden vakaalle kehitykselle. Suomalainen rakennettu ympäristö on Euroopan mittakaavassa pääsääntöisesti hyvällä tasolla. Suomalaisilla yrityksillä onkin mahdollisuus kehittyä alan edelläkävijöiksi. Kuitenkin monet asiat kiinteistö- ja rakennusalanalla vaativat edelleen toimia, kuten rakentamisen ja korjaamisen laatu ja sisäilman terveellisyys, turvallisuus sekä suunnitelmallinen kiinteistöjen ylläpito. Hallituksen Terveet tilat 2028 -toimintaohjelmassa etsitään ratkaisuja julkisten rakennusten sisäilmaongelmiin.

Kestävä kaupunkikehitys

Väestö keskittyy kasvukeskuksiin, etenkin metropolialueelle. Kaupunkiseutujen kehitys vaikuttaa koko kansantalouden kehitykseen ja kansainvälisen kilpailukykyyn. Väestö kasvaa suurimmilla kaupunkiseuduilla ja vastaavasti suuressa osassa maata väestö vähenee. Kasvavilla kaupunkiseuduillakysyntään nähden liian vähäinen asuntojen tarjonta nostaa asuntojen hintatasoa ja vuokria, mikä voi heikentää kaupunkiseutujen kilpailukykyä ja kotitalouksien taloudellista tilannetta. Väestöltään vähenevillä alueilla asuntoja on tarjolla liikaa, jolloin niiden ylläpito ja korjaaminen vaikeutuvat ja niistä voi aiheutua omistajille taloudellisia tappioita. Asuntopoliittisen kehittämisohjelman ehdottamia toimenpiteitä lähdetään toteuttamaan lainsäädäntöhankkeiden ja ohjelmassa esitettyjen selvitystarpeiden kautta.

Kaupunkiseutujen kasvun toteutuminen kestäväällä tavalla edellyttää toimia. Maankäytön, asumisen, liikenteen, palvelujen ja elinkeinojen suunnitelmia sekä toteutusta sovitetaan yhteen yli kunta- ja aluerajojen. Suurimmilla kaupunkiseuduilla valtio ja kaupunkiseutujen kunnat sopivat MAL-sopimuksia, joiden avulla rakennetaan hiilineutraaleja kaupunkiseutuja, lisätään asuntotuotantoa ja kasvatetaan kestävien liikkumismuotojen kulkutapaosuutta. Kaupunki-kehityksen kestävyys merkitys korostuu mm. Uusi kaupunkikehitysohjelman (NUA, YK Habitat III) ja Kestävän kaupunki-ohjelman toimeenpanossa.

Asuntojen tarjonta vastaa eri väestöryhmien tarpeisiin ja kysyntään. Kohtuuhintainen asuminen ja asuntomarkkinoiden toimivuus edellyttävät asuntorakentamisen pitämistä korkealla tasolla niillä alueilla, joissa on kova kysyntä asunnoista. Eryyksenä tavoitteena on asunnottomuuden puolittaminen hallituskauden aikana, johon liittyen toteutetaan yhteistyöohjelmaa kuntien kanssa.

Asuntojen suunnittelussa ja korjaamisessa on huomioitava väestörakenteen ja perhekoon muutokset sekä asuntojen muunneltavuus myöhempiä tarpeita varten. Nykyisen rakennus- ja asuntokannan ylläpidon ja palvelukyvyn säilyttäminen on yhä tärkeämpää. Väestön ikääntyessä yhteiskunnan on tuettava asukkaiden terveyttä ja toimintakykyä esimerkiksi edistämällä esteettömiä asuin- ja elinympäristöjä ja näiden kehittämistä tukevaa yhdyskuntasuunnittelua. Ikääntyvien ja muiden erityisryhmien kotona asumisen mahdollistaminen on yksi tärkeimmistä tavoitteista. Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelmalla toteutetaan näitä tavoitteita.

Lähiympäristöjä kehitetään sosiaalisesti ja ekologisesti kestäviksi. Asuinalueiden sosiaalisen kestävyys, viihtyisyyden sekä asuinympäristön monimuotoisuuden merkitys kasvaa. Lähiöohjelmalla edistetään asukkaiden hyvinvointia ja osallisuutta sekä asuinalueiden elinvoimaa ja

ehkäistään segregatiota. Kaupunkien viheralueet lisäävät kaupunkitilan viihtyisyyttä, kannustavat liikkumaan, edistävät hyvinvointia sekä puhdistavat ilmaa ja vettä. Luonnon tarjoamilla keinoilla ratkotaan ilmastonmuutokseen, terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä haasteita. Vesiensuojelun tehostamisohjelman kaupunkivesien hallinnalla vastataan lisääntyviin tulvatilanteisiin ja haitallisten ja vaarallisten aineiden vesistönpäästöihin.

Kehitys kaupunkiseutujen ja maaseudun välillä on toisiaan tukevaa ja vuorovaikutteista. Uudet viestintä-, liikkumis- ja kuljetuspalvelut tukevat alueiden omien vahvuuksien hyödyntämistä sekä kestävästä monipaikkaisuutta. Kasvavien kaupunkiseutujen ohella on elinvoimaisia alueita, joissa elinvoimaa syntyy alueiden vahvuuksista, esimerkiksi biotaloudesta, erikoistuneesta ja innovatiivisesta yritystoiminnasta sekä matkailusta.

4) Riskienhallinnan näkökulma

Riskien tunnistaminen ja hallinta ovat osa ympäristöministeriön toiminnan ja resurssien käytön suunnittelua ja ne huomioidaan tavoitekohtaisesti. Vuosittain tulosneuvottelujen yhteydessä arvioidaan tulevan kauden tavoitteiden toteutumisessa tulevia mahdollisia riskejä. Riskejä tarkastellaan toiminnallisesta, taloudellisesta ja strategisesta näkökulmasta.

Ympäristöministeriön henkilöstövoimavarojen riittävyyttä koetellaan luonnonsuojeluun kohdistettujen määrärahojen kasvettua huomattavasti ja hallitusohjelman toimeenpanoon liittyvien merkittävien tehtävien hoitamisessa esim. ilmastopolitiikan koordinaatio, kiertotalous, kaupunkipolitiikka ja luonnon monimuotoisuuden suojelu. Hallitusohjelman toteutus jatkuu intensiivisenä vuonna 2021 ja lisäksi toimintaan vaikuttavat EU:n elvytyspaketista seuraavat toimenpiteet. Ministeriölle kohdistetuilla, käytettävissä olevilla taloudellisilla resursseilla pystytään edelleen rekrytoimaan lisää määräaikaista henkilökuntaa kasvanutta tehtävämäärää varten. Rekrytointien määrän kasvu tuo mukanaan taas uusia haasteita.

Koronatilanne on lisännyt kuormitusta ja hybridi- ja etätyö muodostanut haasteen työnteon tavoille, jaksamiselle ja tiedonkululle. Toiminnallisena riskinä on niin asetettujen aikataulujen, valmistelun laadun kuin työhyvinvoinnin ylläpito.

Olennaisia riskejä liittyy myös ministeriön osaamiseen. Erityisesti muutokset ICT-ympäristössä, työskentelytavoissa ja uusien digihankkeiden läpiviemisessä sekä lainsäädäntötyö vaativat edelleen panostusta osaamisen kehittämiseen. Osaamista tarvitaan edelleen myös ympäristöekonomiaan (nielupolitiikka, skenaariot, rakentamisen elinkaarilaskenta, hiilijalanjälkilaskenta), erilaisten rahoitusinstrumenttien tuntemukseen ja hyödyntämiseen, hankintaosaamiseen ja hankehallintaan ja –koordinointiin.

Hankkeisiin, hankintoihin ja avustuksiin kohdistuvien määrärahojen käyttäminen tehokkaasti ja vaikuttavasti on haastavaa ja tärkeää. Tulevina vuosina valtion talouden ennustetaan heikentyvän. Taloudellisten resurssien kehittyminen on ollut myönteistä erityisesti luonnon- ja vesiensuojelun toimissa. Mahdolliset leikkaukset asettavat paineita toiminnan jatkuvuuden suunnitteluun.

5) Voimavarat

Ympäristöministeriön toimintamenomäärärahat vuoden 2021 talousarviossa ovat 35 163 000 euroa, joista 18 876 000 euroa käytetään palkkoihin. Alla olevassa taulukossa ilmoitetut luvut ovat alustavia tietoja kaikilta momenteilta käytettävistä HTV:stä.

Osasto- ja tulosaluekohtaiset resurssit vuonna 2021 (ennuste)	HTV*
Luontoympäristöosasto (LYMO)	61
Ympäristönsuojeluosasto (YSO)	63
Rakennetun ympäristön osasto (RYMO)	88
Hallinto- ja kansainväliset asiat -tulosalue (HAKA)	48
Tieto ja viestintä -tulosalue (TIEVIE)	14
Johdon tuki	5
Koko ministeriö	yht. 279

Liite 1. Ympäristöministeriön tulostavoitteet ja mahdollistajat 2021 (sivut 11-20)

Agenda 2030	Hallitusohjelman 2019 toimintasuunnitelma Strategiset tavoitteet	YM Strategia Vaikuttavuustavoitteet	YM Strategian painopisteet	Toiminnallinen tulostavoite 2021	Tarkennukset 2021	Vastuutaho 2021
	3. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi Tavoite 5. Pysäytetään luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen	1. Hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto	Itämeren ja vesien hyvä tila on saavutettu	1.1 Valmistellaan valtioneuvoston päätökset vesien- ja merenhoidon suunnitelmista vuosiksi 2022-2027. Edistetään vesien- ja merenhoidon yhtenäistä toimeenpanoa, vahvistetaan toimien toteuttamista vesiensuojelun tehostamisohjelmalla ja uudistetaan vesiin liittyvää tiedonhallintaa.	1.1.1 Jatketaan vesien- ja merenhoitosuunnitelmien tarkistamistyötä ja valmistellaan suunnitelmista valtioneuvoston päätökset. 1.1.2 Jatketaan vesien- ja merenhoidon suunnitelmien, HELCOM:n Itämeren suojelun toimintaohjelman (BSAP) sekä EU:n Itämeren alueen strategian uudistetun toimenpideohjelman toimeenpanoa. 1.1.3 Avustetaan vesistöjen kunnostustoimia, vesienhallinnan kehittämistä sekä näitä tukevia asiantuntijaverkostoja. Jatketaan kipsinlevitystä ja muita tehostettuja toimia Saaristomeren valuma-alueella sekä rakennekalkin ja kuitulietteiden käytön tutkimus- ja kehittämishankkeita. Kehitetään kaupunkien hulevesien hallintaa. Jatketaan ohjelmaa tukevan tutkimushankkeen toteutusta ja käynnistetään valuma-aluekohtaisen yhteistyön pilottihanke. Saneerataan yksi korkean riskin hylky Itämerellä. 1.1.4 Toteutetaan vesien- ja merenhoidon tiedonhallinnan uudistusta. 1.1.5 Jatketaan VELMU-ohjelman toimeenpanoa.	LYMO
	3. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi. Tavoite 5. Pysäytetään luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen	1. Hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto	Itämeren ja vesien hyvä tila on saavutettu	1.2 Edistetään vesi- ja meriympäristön hyvän tilan saavuttamista vesien- ja merenhoidon sekä merialuesuunnittelun keinoin sekä vaikuttamalla EU:n vesidirektiiveihin ja uudistettuun Itämeren suojelun toimenpideohjelmaan (BSAP).	1.2.1 Kehitetään merialuesuunnitelmien yhteensovittamista ja valmistelua maakuntien liitoissa. Raportoidaan valmistuneet ja hyväksytyt merialuesuunnitelmat EU:n komissiolle keväällä 2021. Valmistellaan monitorointi- ja seurantaohjelmaa. 1.2.2 Vaikutetaan aktiivisesti Itämeren toimintaohjelman (BSAP) kunnianhimoiseksi päivittämiseksi. 1.2.3 Päivitetään Ympäristön tilan seurannan strategia. 1.2.4 Osallistutaan aktiivisesti prioriteettiaine- ja pohjavesidirektiivien liitteiden tekniseen tarkistamiseen ja yhdyskuntajätevesidirektiivin sekä meristrategiadirektiivin osalta pyritään ennalta vaikuttamaan komission esitykseen. 1.2.5 Parannetaan vesipuitedirektiivin ja meristrategiadirektiivin ympäristötavoitteiden huomioimista	LYMO 1.2.1 LYMO ja RYMO
	3. Hiilineutraalineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi. Tavoite 5. Pysäytetään luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen.	1. Hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto	Luonnon monimuotoisuuden kato on pysäytetty ja suotuisa tila on turvattu	1.3 Kehitetään metsien suojelua, toteutetaan Helmi-elinympäristöohjelman tavoitteita ja valmistellaan valtioneuvostolle vahvistettavaksi esitys Helmi-toimintaohjelmaksi 2021—2030 (TAE 2021)	1.3.1 Tehostetaan METSO-ohjelman toteutusta eteläisessä Suomessa ja jatketaan soiden suojelun toteutusta. 1.3.2 Valmistellaan VN:n päätös Helmi-elinympäristöohjelmasta 2021-2030 ja käynnistetään ohjelman toimeenpano eri teemoissa yhteistyössä MMM:n kanssa. 1.3.3 Valmistellaan kansallispuistoverkoston laajentamista	LYMO

	3. Hiilineutraali ja luonnonmonimuotoisuuden turvaava Suomi. Tavoite 5. Pysäytetään luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen.	1. Hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto	Luonnon monimuotoisuuden kato on pysäytetty ja suotuisa tila on turvattu	1.4 Vahvistetaan lajien ja luontotyyppien suojelua, seurantaa ja selvityksiä	1.4.1 Seurataan ja tarvittaessa laajennetaan lajiston ja elinympäristöjen tutkimusohjelmaa Putte II 1.4.2 Päivitetään Suomen ekosysteemiobservatorio(FEO)–hankkeen tavoitteita ja tarvittaessa laajennetaan hanketta 1.4.3 Jatketaan luonnonsuojelualueverkko muuttuvassa ilmastossa (SUMI 2) –hankkeen toteutusta 1.4.4 Julkaistaan kansallinen pölyttjästrategia ja käynnistetään sen toimeenpano 1.4.5. Jatketaan valtakunnallisten perinnebiotooppien päivitysinventointia	LYMO
	3. Hiilineutraali ja luonnonmonimuotoisuuden turvaava Suomi. Tavoite 5. Pysäytetään luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen.	1. Hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto	Luonnon monimuotoisuuden kato on pysäytetty ja suotuisa tila on turvattu	1.5 Käynnistetään uusi kansallinen biodiversiteettistrategia ja toimintaohjelma 2021—2030 (TAE 2021)	1.5.1 Valmistellaan VN:n hyväksyttäväksi kansallinen BD-strategia ja toimintaohjelma 2021-2030 ja käynnistetään EU:n biodiversiteettistrategian tavoitteiden kansallinen toimeenpano. 1.5.2. Käynnistetään pilotin pohjalta alueellisia BD-ohjelmia 1.5.3. Tunnistetaan EU:n strategian lisäsuojelutarpeet suojelualueiden, luontotyyppien ja lajien osalta ja valmistaudutaan niiden toimeenpanoon osana kansallista toimintaohjelmaa.	LYMO
	3. Hiilineutraali ja luonnonmonimuotoisuuden turvaava Suomi. Tavoite 5. Pysäytetään luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen		Luonnon monimuotoisuuden kato on pysäytetty ja suotuisa tila on turvattu	1.6 Valmistellaan hallituksen esitys luonnonsuojelulain uudistamiseksi ja kehitetään ekologista kompensatiota. (TAE 2021)	1.6.1 Valmistellaan HE luonnonsuojelulaiksi ja tarvittavat asetukset. Lakiehdotukseen sisältyy ekologisen kompensaation velvollisuus tietyissä suojelusta poikkeamistilanteissa 1.6.2 Annetaan tammikuussa 2021 HE laiksi luonnonsuojelulla rauhoitettujen lajien aiheuttamien vahinkojen korvausmenettelyistä ja ennaltaehkäisystä. Valmistellaan komission hyväksyttäväksi rauhoitettujen eläinten aiheuttamien vahinkojen korvaus- ja avustusrjestelmä. 1.6.3 Valmistellaan hallituksen esitykset kansallispuistojen perustamiseksi ja laajentamiseksi. 1.6.4 Annetaan asetuksia valtion maiden luonnonsuojelualueiden perustamisesta.	LYMO
	3. Hiilineutraali ja luonnonmonimuotoisuuden turvaava Suomi. Tavoite 5. Pysäytetään luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen	1. Hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto	Ympäristöriskit on tunnistettu ja ne hallitaan	1.7 Edistetään eri sektoreiden lainsäädännön ympäristö- menettelyjen sujuvaa käsittelyä, sähköistetään lupa- ja valvontamenettelyjä ja kehitetään toissijaisia ympäristövastuu-järjestelmiä (TAE 2021)	1.7.1 Työ sähköisten lupa- ja valvontajärjestelmien kehittämiseksi jatkuu 1.7.2 Lainsäädäntöhanke ympäristövahinkojen toissijaisen korvausjärjestelmän valmistelemiseksi etenee 1.7.3 Edistetään yhteensovittavien ympäristöllisten menettelyiden säädöksen toimeenpanoa	1.7.1, 1.7.2 YSO 1.7.3 osastot ja TIEVIE yhdessä
	3. Hiilineutraali ja luonnonmonimuotoisuuden turvaava Suomi. Tavoite 5. Pysäytetään luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen	1. Hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto	Elinympäristö parantaa ihmisten hyvinvointia	1.8 Vahvistetaan kulttuuriympäristöjen ja -maisemien merkitystä laaja-alaisesti erityisesti kestävän kehityksen saavuttamisessa (TAE 2021)	1.8.1 Osallistuminen kulttuuriympäristön integroimiseen kestävän kehityksen toimenpiteisiin EU:ssa sekä muuhun kv. ja kansalliseen yhteistyöhön, kuten kulttuuriperintöstrategian ja maisemapolitiikan valmisteluun. 1.8.2. Valmistellaan valtioneuvoston periaatepäätös maisema-alueista	1.8.1. RYMO 1.8.2.LYMO

	3. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi. Tavoite 1. Suomi on hiilineutraali vuonna 2035	1. Hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto	Elinympäristö parantaa ihmisten hyvinvointia	1.9 Toimeenpannaan kansallista ilmansuojeluohjelmaa 2030 sekä edistetään terveydelle haitallisten pienhiukkaspäästöjen ja mustahiilen vähentämistä (TAE 2021)	1.9.1 Kansallisen ilmansuojeluohjelman 2030 toimeenpano etenee toimeenpanoverkossa ja sen teemaryhmissä. 1.9.2 Edistetään terveydelle haitallisten pienhiukkaspäästöjen ja mustahiilen vähentämistä.	YSO
	3. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi. 3.1 Asuntopolitiikka Tavoite 1. Rakennetaan hiilineutraalia yhteiskuntaa ja parannetaan rakentamisen laatua	1. Hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto	Elinympäristö parantaa ihmisten hyvinvointia	1.10 Valmistellaan maankäyttö- ja rakennuslainsäädännön kokonaisuudistusta vastaamaan toimintaympäristön muutoksiin. (TAE 2021)	1.10.1 MRL:n kokonaisuudistusta valmistellaan siten, että hallituksen esitys on eduskunnan käsittelyssä keväällä 2022.	RYMO, LYMO
	4. Suomi kokoaan suurempi maailmalla. Tavoite 6. Suomi vahvistaa arktista yhteistyötä. Tavoite 7. Suomi syventää pohjoismaista yhteistyötä.	1. Hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto	Itämeren ja vesien hyvä tila on saavutettu	1.11 Suomi osallistuu aktiivisesti monikansallisten sopimusten, Arktisen Neuvoston ja pohjoismaisen ministerineuvoston vesi- ja merisuojauslutyöhön	1.11.1. BBNJ-sopimusneuvottelut keskeytyivät vuonna 2020 COVID19-pandemian vuoksi. Neuvotteluja on tarkoitus jatkaa vuonna 2021. 1.11.2 Osallistutaan Arktisen neuvoston työryhmien työhön sekä Arktisen neuvoston meriyhteistyön kehittämiseen. 1.11.3 Osallistutaan PMN meriensuojelutyöhön. 1.11.4 Edistetään peltojen kipsikäsittelyä Itämeren alueella hankkeilla ja mm. HELCOM-yhteistyössä.	1.11.1 ja 1.11.4 LYMO 1.11.2 ja 1.11.3 HAKA/KVE ja LYMO
	4. Suomi kokoaan suurempi maailmalla. Tavoite 6. Suomi vahvistaa arktista yhteistyötä. Tavoite 7. Suomi syventää pohjoismaista yhteistyötä.	1. Hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto	Elinympäristö parantaa ihmisten hyvinvointia	1.12 Suomi edistää pohjoisten alueiden ympäristöyhteistyön vaikuttavuutta ja synergiaetuja. Ympäristönäkökulma on vahvasti esillä arktisessa, pohjoismaisessa ja Venäjä-yhteistyössä	1.12.1. Toimeenpannaan Barentsin ympäristötyöryhmän (WGE) puheenjohtajuus. Vaikutetaan ympäristökysymysten näkyvyyteen Suomen tulevan 2021-2023 BEAC-puheenjohtajuuskauden valmistelussa. 1.12.2. Tuetaan Arktisen neuvoston ympäristöyhteistyötä ja YM:n vastuulla olevien työryhmien työohjelmien toteuttamista 2021-2023 sekä Suomen valmistautumista Islannin puheenjohtajuuskauden päättävään ministerikokoukseen toukokuussa 2021. Edistetään ympäristöasioiden sisällyttämistä ja toteuttamista Suomen uudessa kansallisessa arktisen strategian politiikassa. Tuetaan ympäristöasioiden sisällyttämistä EU:n uuteen arktiseen strategiaan. 1.11.3. Vastataan Pohjoismaisen ministerineuvoston puheenjohtajuudesta 2021 ympäristö- ja ilmastoministerineuvoston tehtävien osalta ja tuetaan rakentamisen asioissa RYMOa puheenjohtajuuden hoitamisessa. Vaikutetaan pj-hankkeilla ja pj-toiminnalla Suomelle keskeisten teemojen edistymiseen, ml PMN:n vision toimeenpano. 1.11.4 Edistetään Suomen ympäristöalan prioriteetteja Venäjä-suhteissa, erityisesti jätepolitiikka, luonnonsuojelu ja musta hiili 1.11.15 Tehdään selvitys Arktisen YVAN ja osallistumisen hyvän käytännön suositusten toimeenpanoon tarvittavista toimenpiteistä yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.	HAKA/KVE 1.11.15 LYMO

	3. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi. 3.11. Asuntopolitiikka Tavoite 1. Rakennetaan hiilineutraalia yhteiskuntaa ja parannetaan rakentamisen laatua	1. Hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto	Elinympäristö parantaa ihmisten hyvinvointia	1.13 Valmistellaan kokonaisvaltaista rakennetun ympäristön digitaalista tiedon hallintaa, joka säästää toimijoiden resursseja, lisää tuottavuutta ja luo kehittymahdollisuuksia toimialalle. (TAE 2021)	1.13.1 Rakennetun ympäristön tietojärjestelmähankkeessa (Ryhti) valmistellaan tietojärjestelmän toiminnalliset määrittelyt. 1.13.2 Rakennetun ympäristön tietojärjestelmän osalta keskeisimmät uuden maankäyttö- ja rakennuslain kaavojen ja rakentamislupien tietomallit on määritelty yhteentoimivuusalustalle.	RYMO, TIEVIE
	2. Kestävän talouden Suomi. Tavoite 6. Hallituksen päätöksillä Suomi kulkee kohti hiilineutraalisuutta vuoteen 2035 mennessä 3. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi. Tavoite 1. Suomi on hiilineutraali vuonna 2035. 4. Suomi kokoaan suurempimaailmalla. 4.1 Eurooppapolitiikka Tavoite 2. Ekologisesti kestävä EU globaalina ilmastojohtajana	2.Hiilineutraali-kiertotalous-yhteiskunta	Suomi on vähentänyt kasvihuonekaasuja- ja päästöjään merkittävästi	2.1 Annetaan hallituksen esitys ilmastolain muuttamisesta sekä uudistetaan keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelma ja ilmasto- ja energias strategia vastaamaan hiilineutraalius vuonna 2035 - tavoitetta. Vauhditetaan kuntien ja alueiden ilmastotyötä. (TAE 2021)	2.1.1 Valmistellaan HE ilmastolain uudistamisesta 2.1.2 Valmistellaan KAISU-suunnitelma ja tarvittavat toimet 2035 tavoitteen saavuttamiseksi 2.1.3 Selvitetään säädöstarpeet ja valmistellaan HE vapaaehtoisista päästökompensatioista 2.1.4 Valmistellaan ilmastovuosikertomus 2.1.5 Vauhditetaan kuntien ja alueiden ilmastotyötä ja rahoitetaan paikallisesti ja alueellisesti vaikuttavimpia ilmastohankkeita. 2.1.6 Vaikutetaan EU:n ilmasto- ja energialainsäädännön päivittämiseen ja osallistutaan säädösten valmisteluun 2.1.7 Vaikutetaan KV-ilmastopolitiikan kunnianhimoon ml. Pariisin sopimuksen toimeenpano 2.1.8 Parannetaan tuulivoimarakentamisen edellytyksiä. 2.1.10 Toimeenpannaan YM:n osalta toimenpideohjelmaa öljylämmityksestä siirtymiseksi muihin lämmitysmuotoihin 2.1.11 Jalkautetaan Ilmastovaikutusten arviointi YVA:ssa ja SOVA:ssa hankkeen tulokset ELYihin 2.1.12 Toteutetaan OECD:n Suomen ympäristöpolitiikan maatutkinta 2.1.13 Ilmastovaikutukset ympäristöluvuissa. VN-TEAS-hanke valmistuu, lähtee lausunnolle ja tehdään johtopäätökset.	2.1.1-2.1.7 YSO 2.1.8-2.1.9 RYMO 2.1.10. RYMO, YSO 2.1.11 LYMO 2.1.12 YSO, LYMO 2.1.13 YSO
 	6. Elinvoimainen Suomi. Maatalous 6.2 Tavoite 1. Ilmasto- ja ympäristöystävällinen ruokajärjestelmä 3. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi. Tavoite 3. Hiilinielut ja -varastot vahvistetaan lyhyellä ja pitkällä aikavälillä Tavoite 5. Pysäytetään luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen Suomessa Tavoite 6. Vahvistetaan Suomen roolia kiertotalouden edelläkävijänä.	2.Hiilineutraali-kiertotalous-yhteiskunta	Luonnonvarojen käyttöä säästeliäästi ja kestävästi	2.2 Varmistetaan ympäristö- ja ilmastonäkökohtien huomioon ottaminen maatalous-, metsä- ja energiasektorilla sekä muussa biotaloudessa. Toimeenpannaan ravinteiden kierrätysohjelmia ja osallistutaan Itämeren alueen ravinteiden kierrätysstrategian laatimiseen. (TAE 2021)	2.2.1 Jatketaan osallistumista CAP:n kansallisen suunnitelman valmisteluun. 2.2.2 Osallistutaan metsätalouden uuden kannustinjärjestelmän ja kansallisen metsästrategian 2035:n valmisteluun. 2.2.3 Kehitetään vesitalouden hallintaa maa- ja metsätaloudessa. 2.2.4 Jatketaan ravinteidenkierrätyksen toimintaohjelman toteuttamista. Tuetaan jätevesien ravinteiden kierrätystä sekä jätevedenkäsittelyn energiatehokkuutta kehittäviä hankkeita ja edistetään ravinteita kierrättävien symbioosien syntymistä. 2.2.5 Osallistutaan Itämeren alueen ravinteiden kierrätysstrategian toimenpiteiden laatimiseen, ja edistetään kipsinkonseptin vientiä Itämeren alueella. 2.2.6 Osallistutaan pelloilta pöytään strategian toimeenpanoon	LYMO

	3. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi. Tavoite 6. Vahvistetaan Suomen roolia kiertotalouden edelläkävijänä	2.Hiilineutraali-kiertotalous-yhteiskunta	Kiertotalous uudistaa yhteiskuntaa	2.3 Toimeenpannaan tarkistettua valtakunnallista jättesuunnitelmaa ja muovitiekarttaa sekä kehitetään lainsäädäntöä. (TAE 2021)	2.3.1 Pannan täytäntöön EU:n jättesäädöspaketti ja kertakäyttömuoveja koskeva direktiivi ja sekä kehitetään jätelainsäädäntöä 2.3.2 Kehitetään jäte- ja tuotetietojärjestelmää. 2.3.4 Päivitetään valtakunnallinen jättesuunnitelma ja toteutetaan suunnitelman toimia. 2.3.5. Toteutetaan muovitiekartan toimia 2.3.6 Kehitetään EoW-sääntelyä EU- ja kansallisella tasolla. 2.3.7. Osallistutaan aktiivisesti EU:n kiertotalouden lainsäädäntöä koskevien aloitteiden käsittelyyn. 2.3.8 Toimeenpannaan Green Deal-sopimuksia koskien öljyjätehuoltoa, kestävää purkamista ja haitallisten aineiden vähentämistä varhaiskasvatuksessa. 2.3.9 Toteutetaan Rakentamisen muovit -toimintaohjelman osana Rakentamisen muovit green deal -sopimuksen toimenpiteitä.	2.3.1-2.3.8 YSO 2.3.9 RYMO
	3. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi. Tavoite 6. Vahvistetaan Suomen roolia kiertotalouden edelläkävijänä	2.Hiilineutraali-kiertotalous-yhteiskunta	Kiertotalous uudistaa yhteiskuntaa	2.4 Toimeenpannaan valtakunnallista kiertotalouden edistämishjelmaa. (TAE 2021)	2.4.1 Organisoidaan kiertotalousohjelman toimeenpano ja seuranta. Käynnistetään YM:n vastuulla olevia toimenpiteitä.	YSO
	3. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi. Tavoite 6. Vahvistetaan Suomen roolia kiertotalouden edelläkävijänä Tavoite 8. Parannetaan kaivosten ympäristönsuojelua	2.Hiilineutraali-kiertotalous-yhteiskunta	Kiertotalous uudistaa yhteiskuntaa	2.5 Edistetään kestäviä julkisia hankintoja sekä vapaaehtoisten ns. green deal -sopimusten käyttöönottoa	2.5.1 Edistetään kansallisen Hankintastrategian toteuttamista sekä hiili- ja ympäristöjalanjäljen sisällyttämistä julkisiin hankintoihin. 2.5.2 Selvitetään mahdollisuuksia edistää kiertotaloutta ja kestäviä hankintoja vapaaehtoisin ns. Green Deal -sopimuksin. Valmistellaan ja toimeenpannaan sopimuksia. 2.5.3 Osallistutaan kaivoslainsäädännön uudistamiseen.	2.5.1 YSO 2.5.2 YSO ja RYMO 2.5.3 LYMO ja YSO
	3. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi.	1. Hyvä ympäristö ja monimuotoinen luonto	Ympäristöriskit on tunnistettu ja ne hallitaan	2.6 Vahvistetaan kemikaalien kestävää käyttöä	2.6.1 Laaditaan uusi kansallinen vaarallisten kemikaalien ohjelma 2.6.2 Osallistutaan aktiivisesti EU:n kemikaalistrategian käsittelyyn ja toimeenpanoon	YSO
	3. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi. Tavoite 6. Vahvistetaan Suomen roolia kiertotalouden edelläkävijänä	2.Hiilineutraali-kiertotalous-yhteiskunta	Kiertotalous uudistaa yhteiskuntaa	2.7 Vahvistetaan kestävä kulutuksen ja tuotannon tavoitteita ja toimeenpanoa kansainvälisessä yhteistyössä	2.7.1 Edistetään kiertotalouden hyötyjen tunnetuksi tekemistä YK:n alaisissa kokouksissa ja prosesseissa, kv. konferensseissa kuten WCEF2021 (Hollanti, Kanada), sekä kahdenvälisesti. 2.7.2 Osallistutaan UNEP/OPN:n (One Planet Network) työhön kestävä kulutuksen ja tuotannon edistämiseksi globaalisti sekä verkoston post-2022 vision ja mandaatin kehittämistyöhön. 2.7.3 Tehostetaan 10YFP-SBC -ohjelman toimeenpanoa ja jalkauttamista kehittyviin maihin	HAKA/KVE

	4. Suomi kokoaan suurempi maailmalla 4.1 Eurooppa-politiikka Tavoite 2. Ekologisesti kestävä EU globaalina ilmastojohtajana	2.Hiilineutraali-kiertotalous-yhteiskunta	Kiertotalous uudistaa yhteiskuntaa		2.8.1 Vaikutetaan päästökaupan roolin vahvistamisessa, taakanjakoasetuksen uudistamisessa ja rakennusten energiatehokkuusdirektiivin osalta sekä LULUCF-asetuksen muutoksessa. 2.7.2. Vaikutetaan aktiivisesti komission kiertotalousohjelman sekä kemikaalistrategian aloitteiden valmisteluun ja käsittelyyn neuvostossa	YSO
	4. Suomi kokoaan suurempi maailmalla. Tavoite 1. Suomi vahvistaa monenkeskeistä yhteistyötä. Tavoite 2. Suomi rakentaa rauhaa. Tavoite 3. Suomi kantaa globaalia vastuuta. Tavoite 4. Suomi lisää kumppanuutta Afrikan maiden kanssa. Tavoite 5. Suomi edistää avointa ja reilua kauppaa.	2.Hiilineutraalikiertotalous-yhteiskunta	Kiertotalous uudistaa yhteiskuntaa	2.9 Vahvistetaan kansainvälistä ympäristöhallintoa vaikuttamalla UNEA-arviointiprosessiin sekä EU:n ja YK:n kautta vuoden 2020 jälkeisiin kansainvälisiin ympäristötavoitteisiin. Edistetään Agenda2030 toimeenpanoa ympäristön kannalta keskeisten SDGiden osalta ja vaikutetaan EU:n Green Dealin valmisteluun.	2.9.1 Toimeenpannaan ja jalkautetaan YM:n kv-yhteistyön linjaukset, jonka avulla kirkastetaan ministeriön strategisten painopisteiden kansainvälistä ulottuvuutta sekä vahvistetaan YM:n kansallista ja kansainvälistä vaikuttavuutta ja profiilia. 2.9.2 Osallistutaan aktiivisesti ympäristötavoitteiden päivityksiä koskeviin kv. prosesseihin erityisesti luonnon monimuotoisuuden ja kemikaalien ja jätteiden hallinnan osalta. 2.9.3 Edistetään kansainvälistä muovisopimusta UNEA:n alaisessa työssä muovien aiheuttaman saastumisen ehkäisemiseksi. 2.9.4 Osallistutaan ja vaikutetaan UNEA-5 kokousvalmisteluun. 2.9.5 Osallistutaan Afrikka-strategian toimeenpanoon YM:n toimialan osalta ja jatketaan vaikuttamista kehityspolitiikan ylivaalikautisiin periaatteisiin 2.9.6 Osallistutaan EU:N laaja-alaiseen Green Dealin valmisteluun ja koordinoitiin. 2.9.7 Vahvistetaan Agenda2030 ympäristötavoitteiden toimeenpanoa mm. osallistumalaa VNK-vetoisen SDG tiekartan laadintaan sekä jaetaan kansallisen toimeenpanon parhaita käytäntöjä kansainvälisesti.	HAKA/KVE
	3. Hiilineutraali ja luonnon moninaisuuden turvaava Suomi. Tavoite 4. Pienennetään asumisen ja rakentamisen hiilijalanjälkeä. 3.1 Asuntopolitiikka Tavoite 1. Rakennetaan hiilineutraalia yhteiskuntaa ja parannetaan rakentamisen laatua	2.Hiilineutraali-kiertotalous-yhteiskunta	Rakennusten elinkaari on vähähiilinen ja materiaali-tehokas	2.10 Edistetään rakennuskannan energiatehokkuutta, rakentamisen laatua, rakennusten kosteusturvallisuutta ja hyvää sisäilmastoa. (TAE 2021)	2.10.1 Valmistellaan korjausstrategian toimeenpanon tiekartta. Jatketaan korjausstrategian raportointivälineen valmistelua. 2.10.2 Avustusjärjestelmä valmistunut vuonna 2020, tarvittaessa järjestelmää kehitetään, mikäli elvytys- tai vihreän siirtymän välineet edellyttävät. 2.10.3 EU:n perusparannusaallon (Renovation Wave) kansallinen valmistelu ja toimeenpano, mukaanlukien EU-säädösten kansallinen valmistelu. 2.10.4 Valmistellaan ohjeita ja opasmateriaalia sekä muutoin informaatio-ohjauksella edistetään määräysten toimeenpanoa. 2.10.5 Toteutetaan Terveet tilat 2028 -ohjelman mukaisia toimia. 2.10.6 Vaikutetaan ja edistetään aktiivisesti EU:n toimintaan rakentamisen kiertotalous sektorilla. 2.10.7 Edistetään pohjoismaista yhteistyötä rakentamisen alueella rakentamisen ministerikokousten mukaisesti. 2.10.8 Aloitetaan EU juomavesidirektiivin implementointi.	RYMO

	3. Hiilineutraali ja luonnonmonimuotisuuden turvaava Suomi. Tavoite 4. Pienennetään asumisen ja rakentamisen hiilijalanjälkeä	2.Hiilineutraali-kiertotalous-yhteiskunta	Rakennusten elinkaari on vähähiilinen ja materiaali-tehokas	2.11 Edistetään uusiutuvan energian hyödyntämistä, puurakentamista ja rakennetun ympäristön vähähiilisyyttä. (TAE 2021)	2.11.1 Toteutetaan puurakentamisen ohjelmaa ohjelman painopisteiden mukaisesti. Erityisesti toimenpiteitä suunnataan teollisen puurakentamisen edistämiseen, julkisen rakennuttajan tukemiseen sekä opetuksen ja koulutuksen kehittämiseen. Ohjelman kehittävä väliarvioinnin suositukset otetaan käyttöön. 2.11.2 Toteutetaan vähähiilisen rakentamisen tiekarttaa ja valmistellaan vähähiilisen rakentamisen säädösohjausta osana MRL-kokonaisuudistusta. 2.11.3 Rakennusalan toimialakohtaisia vähähiilisyyssuunnitelmia jalkautetaan yhteistyössä alan kanssa. 2.11.4 Toimeenpannaan YM osalta RED II direktiiviä antamalla säädökset uusiutuvan energian vähimmäistasosta uudis- ja korjausrakentamisessa. 2.11.5 Parannetaan tuulivoimarakentamisen edellytyksiä. 2.11.6 Edistetään sähköautojen latausinfraan rakentamista asuinrakennuksiin.	RYMO
	3. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi. Tavoite 4. Pienennetään asumisen ja rakentamisenhiilijalanjälkeä	2.Hiilineutraali-kiertotalous-yhteiskunta	Rakennusten elinkaari on vähähiilinen ja materiaali-tehokas	2.12 Valmistellaan toimia rakentamisen ympäristökuormituksen vähentämiseksi sekä materiaali- ja resurssitehokkuuden parantamiseksi (TAE2021)	2.12.1 Toteutetaan toimia rakentamisen kiertotalouden edistämiseksi MRL-uudistukseen liittyen. Parannetaan edellytyksiä purkumateriaalien hyödyntämiseen purkumateriaaliraportoinnin ja digitaalisten alustojen avulla. 2.12.2 Toteutetaan YK:n kestävän rakentamisen ohjelman SBC (Sustainable Buildings and Construction) tavoitteita erityisesti rakentamisen kiertotalouden edistämiseksi maailmanlaajuisesti. 2.12.3 Vaikutetaan aktiivisesti EU:n toimintaan rakentamisen kiertotalouden ja vähähiilisyyden edistämiseksi. Edistetään EU rakennustuoteasetuksen uusimista eritoten kiertotalouden ja asetuksen toimivuusongelmien osalta. Osallistutaan aktiivisesti rakennustuoteasetuksen uusimiseen liittyvään Acquis –työhön.	RYMO
	3. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi. 3.1 Asuntopolitiikka Tavoite 2. Tuetaan kestävää kaupunkikehitystä ja lisätään asuntorakentamista kasvavilla kaupunkiseuduilla	3.Kestävä kaupunkikehitys	Kaupunki-seudut lisäävät alueiden kestävää kasvua	3.1 Parannetaan kaupunkiseutujen yhdyskuntarakenteen toimivuutta sekä ympäristöllistä, sosiaalista ja taloudellista kestävyyttä kumppanuuslähtöisesti. (TAE 2021)	3.1.1 Toteutetaan Helsingin, Tampereen, Turun ja Oulun seutujen kanssa solmittujen MAL-sopimusten vuosille 2020-23 sovittuja toimia. 3.1.2 Käynnistetään Lahden, Jyväskylän ja Kuopion kaupunkiseutujen kanssa solmittavien MAL-sopimusten vuosille 2021-23 sovittujen toimenpiteiden toteuttaminen. 3.1.3 Toteutetaan MAL-sopimusten evaluointi. 3.1.4 Edistetään kansallisen kaupunkistrategian toimeenpanoa ja yleisemminkin kaupunkipolitiikan kehittämistä. 3.1.5 Koordinoidaan metropolipolitiikan valmistelua ja toteuttamista sekä edistetään sovittavien prioriteettitoimien toimeenpanoa. 3.1.6 Edistetään seutukaupunkiohjelman toimeenpanoa ja valmistellaan ohjelman toimenpiteitä. 3.1.7 Toteutetaan kestävä kaupunki -ohjelman väliarviointi ja määritetään sen jatkotoimet sekä kehitetään kestävä kaupunkikehityksen hyvien käytäntöjen skaalauksen toimintamalli.	RYMO

	3. Hiilineutraali ja luonnon monimuotoisuuden turvaava Suomi 3.1 Asuntopoliittikka Tavoite 3. Poistetaan asunnottomuus kahdessa vaalikaudessa	3.Kestävä kaupunkikehitys	Asuntoja on eri väestöryhmien tarpeisiin ja kysyntään	3.2 Edistetään asuntomarkkinoiden toimivuutta ja monimuotoisten asuinalueiden kehittymistä. (TAE 2021)	3.2.1 Uudistetaan yhteishallintolaki vuokralaisten aseman vahvistamiseksi. 3.2.2 Korkotukilainsäädännön uudistaminen. 3.3.3 Omistusasumisen tukimuotoja kehitetään asuntopoliittisen kehittämisohjelman linjausten mukaisesti, sisältäen perusparannuslainojen valtioneuvoston koskevan lainsäädännön uudistamisen ja muut tukimuodot.	RYMO
	6. Elinvoimainen Suomi. Tavoite 2. Suomen menestystä rakennetaan alueiden ja kaupunkien vahvuuksien ja erityispiirteiden ympärille eri toimialojen yhteistyönä	3.Kestävä kaupunkikehitys	Lähiympäristöt ovat sosiaalisesti ja ekologisesti kestäviä	3.3 Vahvistetaan ihmisten hyvinvointia turvaamalla ja kehittämällä asumisolojen ja lähiympäristön laatua. (TAE2021)	3.3.1 Lähiöohjelmaa toteutetaan kaupunkien poikkihallinnollisissa hankekokonaisuuksissa ja tutkimushankkeissa. Kaupunkien osaaminen segregaaion ehkäisemisessä vahvistuu ja hankkeet verkottuvat. 3.3.2 Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma jatkuu valittujen hankkeiden toteutuksella. Vahvistetaan kuntien ennakointia ja varautumista ikääntyneiden asumisessa sekä kansalaisten omaa varautumista. 3.3.3 Kaupunkien asunnottomuutta koskevat ohjelmat ovat valmistuneet. Asunnottomuutta koskevia hankkeiden ja yhteistyöohjelmien toteutusta jatketaan. 3.3.4 Tuetaan kaupunkivesien hallintaa kehittäviä hankkeita.	RYMO 3.3.1-3.3.3 LYMO 3.3.4
	9. Osaamisen, sivistyksen ja innovaatioiden Suomi. 9.1 Kulttuuri, nuoriso ja liikunta-asiat Tavoite 7. Luodaan kansallinen virkistyskäyttöstrategia.	3.Kestävä kaupunkikehitys	Lähiympäristöt ovat sosiaalisesti ja ekologisesti kestäviä	3.4 Vahvistetaan luonnon terveys- ja hyvinvointivaikutuksia esittämällä virkistyskäyttöä ja kestävää luontomatkailua sekä parantamalla viherympäristöjen laatua. (TAE 2021)	3.4.1. Toteutetaan jokamiehenoikeudet -viestintämateriaali. 3.4.2. Laaditaan luonnon virkistyskäytön strategiaa. 3.4.3. Metsähallituksen luontokohteiden korjausvelkaa vähennetään suunnitelmallisesti vaalikauden mittaisella ohjelmalla. Parannetaan luonto- ja kulttuurimatkailun edellytyksiä eri puolella Suomea.	LYMO
	6. Elinvoimainen Suomi. Tavoite 2. Suomen menestystä rakennetaan alueiden ja kaupunkien vahvuuksien ja erityispiirteiden ympärille eri toimijoiden yhteistyöllä	3.Kestävä kaupunkikehitys	Kehitys kaupunkiseutujen ja maaseudun välillä on toisiaan tukevaa	3.5 Edistetään kaupungin ja maaseudun kestävää vuorovaikutusta aluerakenteen eriytymisen haittojen torjumiseksi vahvistamalla kestävää monipaikkaisuutta. (TAE 2021)	3.5.1 Valmistellaan valtakunnallista alue- ja yhdyskuntarakenteen kehityskuvaa. 3.5.2 Selvitetään keskeisiä alueidenkäytön ohjauskeinoja kestävästä monipaikkaisuuden edistämiseksi. 3.5.3 Selvitetään maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen nykytilaa ja tulevaisuutta, keskeisiä ohjauskeinoja sekä tietotarpeita alueidenkäytön suunnitteluun. 3.5.4 Perustetaan kansalliset kaupunkipuistot Tampereelle ja Savonlinnaan.	RYMO 3.5.1- 3.5.2 LYMO 3.5.3

	Hallitusohjelman 2019 toimintasuunnitelma Strategiset tavoitteet	YM Strategia Mahdollistajat			Tarkennukset 2021	Vastuutaho 2021
		1.Yhteistyö ja toiminta- kulttuuri		1.1 Yhteistyö- ja aktiivisuus kumppanuusverkoissa	1.1.1 Lisätään vuorovaikutusta talous- ja ohjausprosesseissa erityisesti hybridityön välineillä 1.1.2 Uudistetaan ympäristötoimijoiden ohjausta ja vuorovaikutusta 1.1.3 Kehitetään verkostojohtajuutta, erityisesti vesiensuojelun tehostamishojelman toteuttamisessa	HAKA ja koko YM
		1.Yhteistyö ja toiminta- kulttuuri		1.2. Yhdessä tekemiseen ja vuorovaikutteisuuteen kannustava toimintakulttuuri	1.2.1 Kehitetään YM:n henkilöstön viestintävalmiuksia. Järjestetään brändinhallintaa tukevia media- ja viestintävalmennuksia erityisesti avainhenkilöille. (Kehitetään verkkopäivittäjien osaamista. Järjestetään YM:n ilmeen hyödyntämisestä koulutuksia erityisesti avustajille.) 1.2.2 Kuvataan keskeiset viestinnän prosessit, luodaan pohjat tärkeimmille viestinnällisille tuotteille ja tallennetaan ne työtilaan helposti saatavaksi. 1.2.3 Uudistetaan YM.fi:n sisältöä brändin mukaiseksi. Kartoitetaan kaikkein tärkeimmät sivut ja muokataan niiden sisältö vastaamaan YM:n brändiä. 1.2.4. Jatketaan Luontokunta -hanketta yhteistyössä kuntaliiton ja kuntien kanssa 1.2.5. Jatketaan virtuaalisen yhteistyön ja dialogin kehittämistä ja otetaan käyttöön muutosta tukevia työvälineitä. 1.2.6. Kehitetään toimintatapoina pilottien kautta itse- ja yhteisohjautuvuutta sekä verkostomaista työkentelyä.	1.2.1 TIEVIE 1.2.2 Johdon tuki ja TIEVIE 1.2.3 TIEVIE, 1.2.4. LYMO 1.2.5. HAKA ja YM 1.2.6. HAKA ja YM
	10 Ohjaustavat. 10.2 Maailman paras julkinen hallinto	1.Yhteistyö ja toiminta- kulttuuri		1.3 Tiedon ja teknologian hyödyntäminen	1.3.1 Jatketaan toimialasidonnaisten tietojärjestelmien kehittämistä tiekartan mukaisesti 1.3.2 Jatketaan tiedonhallintalain toimeenpanoa ministeriössä ja hallinnonalalla 1.3.3 Tehdään tietosuoja- ja tietoturva-asioiden riskiarviot ja määritellään toimenpiteet 1.3.4 Tarjotaan johdolle uusia digitaalisia välineitä talous-, henkilöstö- ja ohjaustiedon hyödyntämiseen (tilannekuva) sekä tuetaan johtoa voimavarojen strategisessa kohdentamisessa ja ennakoitavuudessa 1.3.5 Vahvistetaan strategisemman voimavarasuunnittelun johtamista tuottamalla analysoitua lyhyen ja pidemmän aikavälin tilannetietoa ja ennusteita.	1.3.1 -1.3.2 TIEVIE 1.3.3 TIEVIE ja HAKA 1.3.4.-1.3.5 HAKA

		2. Osaaminen ja voimavarat		2.1 Jatkuva osaamisen kehittäminen ja yksilön vastuu omasta kehitymisestään. 2.2 Tehokas yhteisten voimavarojen ja rahoitusinstrumenttien ja ulkopuolisten hankkeiden hyödyntäminen ja hakeminen.	2.1.1. Määritetään toimenpiteet ja keinot strategisten tulevaisuuden osaamistarpeiden saavuttamiseksi ja kannustetaan työntekijöitä kehittämään osaamistaan niiden mukaisesti. 2.2.1. Hyödynnetään ja tutkitaan aktiivisesti eri rahoituslähteiden tarjoamia rahoitusmahdollisuuksia. 2.2.2 Toteutetaan Life IP promohanketta, valmistellaan Life IP hankehakemusta muoviaiheesta 2.2.3. Jatketaan HR-toimintojen kehittämistä kohti HR-kumppanuusmallia	2.1.1 HAKA ja YM 2.2.1 Johdon tuki 2.2.2. LYMO 2.2.3. HAKA ja YM
		2 Osaaminen ja voimavarat		2.3. EU Elpymisvälineen valmistelu ja toimeenpano	2.3.1. Koordinoidaan EU elpymisvälineen valmistelua virhreä siirtymä -kokonaisuuden osalta ja valmistellaan/käynnistetään sovittavat toimenpiteet	Johdon tuki
		2. Osaaminen ja voimavarat		2.4 Vuorovaikutteinen ja tavoitteellinen johtaminen	2.4.1 Parannetaan viestinnän johtamista: suunnitelmallisuutta, tavoitteellisuutta ja analysointia. Määritellään vuoden 2021 substanssiviestinnän kärjet yhdessä YM:n johdon kanssa ja asetetaan kärkihankkeiden viestinnälle tavoitteet, joita seurataan. Laaditaan YM:lle somelinjaukset, suunnitellaan ja koordinoidaan sosiaalisen median sisältöjä paremmin. Tuodaan analytiikka systemaattisesti osaksi viestinnän suunnittelua. 2.4.2. Jatketaan valmentamisen johtamisen kehittämistä hybridityössä sekä toteutetaan muutosta tukevia toimenpiteitä (mm. Osaavan laajempi käyttöönotto).	2.4.1 TIEVIE 2.4.2. HAKA ja YM